

Vedecká monografia M. Melicherčíkovej predstavuje významný prínos do teórie tlmočenia, ale špeciálne je potrebné oceniť jej aplikačný, didaktický rozmer. Pretavenie získaných výsledkov do procesu prípravy budúcich tlmočníkov sľubuje výrazný posun dopredu. Svojím interdisciplinárnym záberom je monografia zaujímavá pre široký okruh recipientov. Predpokladám, že najviac osloví translatológov a didaktikov tlmočenia, ale nesporný inšpiračný potenciál má aj pre psychologov. Sumarizujúc môžem len s radosťou konštatovať, že do zatiaľ relatívne skromného fondu pôvodných slovenských výskumov tlmočenia pribudla nielen nová, ale predovšetkým novátorská publikácia.

prof. PhDr. Daniela Mügllová, CSc.

Predkladanú monografiu považujeme za jeden z najzásadnejších prínosov do slovenskej translatológie (minimálne) za posledné roky. Ide o jednu z najvedeckejších a najexaktnejších monografických prác, ktorá nastavuje novú latku v odbore. Práca je národným i inonárodným unikátom, je prvá svojho druhu a poskytuje nedozreté možnosti ďalšieho výskumu.

PhDr. Martin Djovčoš, PhD.

Vysoko oceňujem snahu autorky publikovať prácu v interdisciplinárnej oblasti, ktorá je zároveň veľmi originálna a ojedinelá v našom priestore.

Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.

ISBN 978-80-557-1290-1

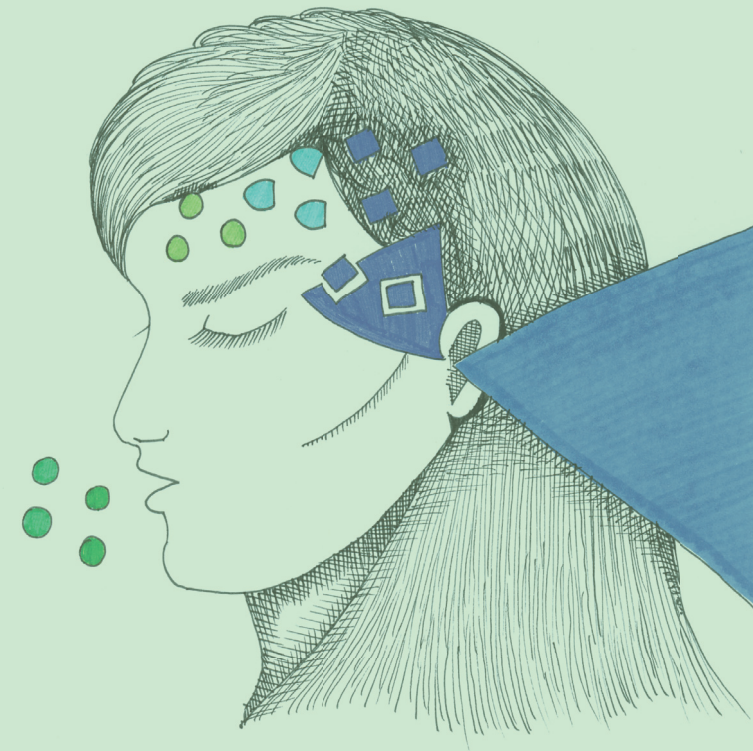
KOGNITÍVNE CHARAKTERISTIKY A TLMOČNÍCKY VÝKON: „SÚVISIA SPOLU?“

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

2017

Miroslava Melicherčíková

KOGNITÍVNE CHARAKTERISTIKY A TLMOČNÍCKY VÝKON: „SÚVISIA SPOLU?“

BELIANUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Kognitívne charakteristiky a tlmočnícky výkon: “Súvisia spolu?”

Miroslava Melicherčíková

2017

© PhDr. Miroslava Melicherčíková, PhD.

Recenzenti: prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc.
PhDr. Martin Djovčoš, PhD.
Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej
Bystrici
Edícia: Filozofická fakulta

ISBN 978-80-557-1290-1

PodĎakovanie

Tak ako pri mnohých iných dielach, aj v prípade predkladanej publikácie platí, že by neuzrela svetlo sveta bez pomoci, inšpirácie a podpory ďalších ľudí. Na tomto mieste by som sa im rada poďakovala.

V prvom rade je to môj entuziastický kolega, Martin Djovčoš, ktorý prišiel s myšlienkou podať vedecký projekt na interdisciplinárny výskum tlmočenia a výraznou mierou participoval na jeho príprave a realizácii. Martinovi vďačím aj za odbornú pomoc a konštruktívne kritické postrehy pri písaní tejto publikácie. Moje poďakovanie patrí i ďalším kolegyniam – Marianne Bachledovej, Zuzane Angelovičovej (Kraviarovej), Janke Šavelovej a Daniele Šinkovej – za zabezpečenie a koordináciu nahrávania tlmočnických výkonov študentov a administráciu dotazníka. Pri administrácii psychologických testov, vyhodnotení a interpretácii psychologickej časti a štatistickom spracovaní výskumu mi nesmierne pomohli kolegyne psychologičky, Zuzana Heinzová a Eva Virostková Nábělková.

Slová vďačnosti adresujem i profesionálnym tlmočičkam a kolegyniam – Marianne Bachledovej, Janke Laukovej, Ľubici Pliešovskej, Anite Račáčkovej a Daniele Šinkovej za ich ochotu a čas venovaný odbornému hodnoteniu zvukových nahrávok tlmočnických výkonov študentov.

Ľubke, charismatickej osobnosti, ďakujem aj za jazykovú korektúru rukopisu a obrovskú morálnu podporu.

Ďakujem aj všetkým študentom študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo, ktorí súhlasili s nahrávaním tlmočenia, vyplnili dotazník a participovali na niekoľkých etapách psychologického testovania.

Svoje poďakovanie adresujem i recenzentom monografie, Daniele Müglovej, Zuzane Heinzovej a Martinovi Djovčošovi za podnetné a konštruktívne pripomienky k rukopisu.

Úprimná vďaka patrí aj môjmu kolegovi a vedúcemu realizovaného projektu, Vladimírovi Biloveskému, ako aj vedúcej katedry, Alenke Štulajterovej, za ľudský prístup, ústretovosť a vytváranie pozitívnej atmosféry na pracovisku.

Za úžasnú lásku, trpezlivosť, oporu a pochopenie ďakujem aj svojej najbližšej rodine, rodičom, manželovi Ľubkovi a dcérkam Sofinke a Livuške. Hoci v tomto zozname sú až na poslednom mieste, v reálnom živote je to naopak.

Obsah

Zoznam obrázkov	6
Zoznam tabuliek	7
Zoznam skratiek	8
Úvod	9
1 Kognitívne vedy a veda o tlmočení – Súvisia spolu?.....	11
1.1 Kognitívne vedy.....	11
1.1.1 Kognitívna psychológia.....	13
1.1.1.1 Koncentrácia a pozornosť.....	15
1.1.1.2 Kognitívny štýl závislosť/nezávislosť od poľa.....	18
1.2 Analógie medzi kognitívnou psychológiou a simultánnym tlmočením	24
1.3 Prieniky kognitívnych vied do vedy o tlmočení	26
1.4 Najvýznamnejšie kognitívne teórie a kognitívne modely tlmočenia v zahraničí	29
1.4.1 Danica Seleskovitchová – interpretatívna teória tlmočenia/teória zmyslu	31
1.4.2 Barbara Moserová – model pamäťových štruktúr a operácií spracovania informácií pre simultánne tlmočenie	33
1.4.3 Daniel Gile – model úsilií	35
1.4.4 Ingrid Kurzová – aplikácia poznatkov kognitívnej psychológie na výskum tlmočenia	36
1.4.5 Robin Setton – kognitívno-pragmatická analýza	37
1.4.6 Najčastejšie témy vo výskume kognitívnych aspektov v tlmočení	39
1.5 Reflexia poznatkov kognitívnych vied v slovenských prácach o tlmočení.....	42
2 Hodnotenie tlmočnického výkonu – Dá sa vôbec (z)hodnotiť?.....	59
2.1 Kvalita v tlmočení.....	59
2.2 Diachrónny verus synchrónny aspekt.....	65
2.2.1 Hodnotenie cieľového textu.....	65
2.2.2 Hodnotenie z perspektívy príjemcu.....	69
2.2.3 Hodnotenie konzekutívneho tlmočenia	76
2.3 Vymedzenie kvality v slovenských prácach o tlmočení.....	79

3 Interdisciplinárny výskum – Čo/ako sme skúmali?	84
3.1 Výskumná vzorka	86
3.2 Získavanie údajov	91
3.3 Použité metódy v rámci psychologickej časti výskumu	92
3.3.1 Test koncentrácie pozornosti	92
3.3.2 Test vložených tvarov	94
3.4 Použité metódy v rámci tlmočnickej časti výskumu	95
3.4.1 Simultánne tlmočenie	95
3.4.2 Konzekutívne tlmočenie	99
3.5 Dotazník vlastnej proveniencie	101
3.6 Postup pri vyhodnocovaní údajov	102
3.6.1 Vyhodnotenie psychologických testov	102
3.6.2 Hodnotenie tlmočnického výkonu	103
4 Vyhodnotenie a interpretácia výsledkov – Čo sa výskumom (ne)potvrdilo?....	109
4.1 Prvá výskumná otázka: Existuje vzťah medzi nezávislosťou od poľa a simultánnym tlmočením?	109
4.2 Druhá výskumná otázka: Existuje vzťah medzi závislosťou od poľa a konzekutívnym tlmočením?	119
4.3 Tretia výskumná otázka: Existuje vzťah medzi koncentráciou pozornosti a simultánnym tlmočením?	126
4.4 Štvrtá výskumná otázka: Existuje vzťah medzi nezávislosťou od poľa a koncentráciou pozornosti?	136
4.5 Piata výskumná otázka: Existuje vzťah medzi trvaním tlmočnického tréningu a kvalitou tlmočnického výkonu?	142
4.6 Šiesta výskumná otázka: Existuje súvislosť medzi množstvom zachytených, prenesených a správne vyjadrených propozícií a hodnotením audio-nahrávky odbornými hodnotiteľmi?	147
Záver	149
Summary	157
Zoznam bibliografických odkazov	161
Menný register	175
Zoznam príloh	178

Úvod

Výskum tlmočenia v porovnaní s výskumom prekladu je vo všeobecnosti marginalizovaný v translatológii (vede o preklade a tlmočení) nielen v slovenskom, ale aj v inonárodnom kultúrnom priestore. Hoci kognitívna paradigma nepredstavuje v súčasnosti dominantnú výskumnú orientáciu v translatológii, domáci i zahraniční autori zdôrazňujú jej potenciálny prínos pre vedu o tlmočení a apelujú na realizáciu štúdií, ktoré využívajú teoretické poznatky a vedecké nástroje kognitívnych vied.

Veda o tlmočení sa (okrem iného) pokúša odpovedať na otázky späté s osobou tlmočníka. Zameriava sa nielen na tlmočníkov profesionálov, ale aj na študentov študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo. Zaujímajú ju tak osobnostné, ako aj kognitívne charakteristiky uvedených subjektov a ich potenciálny vplyv na vykonávanie profesie a dosahovaný tlmočnický výkon. Pri skúmaní relevantných aspektov musí veda o tlmočení aplikovať aj poznatky a metódy iných vedných odborov, dôraz sa kladie na interdisciplinárny prístup, poprípade transdisciplinárny prístup.

Vedecká monografia vychádza primárne z poznatkov dvoch vedných odborov, translatológie a psychológie, ktoré spoludeterminujú jej interdisciplinárny charakter. Ako sme už uviedli, v rámci súčasnej paradigmy vedeckého výskumu tlmočenia sa dôraz kladie najmä na realizáciu interdisciplinárne zameraných štúdií a projektov. Uvedená orientácia predstavovala hlavné východisko pri zostavovaní predkladanej publikácie.

Prácu sme koncipovali so zámerom bližšie ozrejmiť niektoré kognitívne charakteristiky (kognitívny štýl závislosť/nezávislosť od poľa, koncentrácia a pozornosť) a určiť ich možné korelácie s tlmočnickým výkonom. Našou hlavnou ambíciou bolo overiť teoretické postuláty v praxi. Na základe výskumných zistení sme (v prípade potreby) chceli vyvodiť odporúčania pre pedagogickú prax, respektíve pre zefektívnenie prípravy budúcich tlmočníkov.

Pre štruktúru monografie je príznačné členenie na teoretickú a výskumnú časť. Teoretická časť pojednáva o súčasnom stave skúmanej

problematiky a naznačeným prehľadom dokumentuje absentujúce rozpracovanie zvolenej výskumnej témy v zahraničnej a domácej odbornej literatúre. Pre výskumnú časť je príznačné, tak ako to naznačuje nadpis publikácie, skúmanie súvislostí medzi tlmočnickým výkonom študentov v konzekutívnom a simultánnom tlmočení a vybranými kognitívnymi charakteristikami. Dosiahnuté výsledky sa pokúšame interpretovať v kontexte súčasných teoretických poznatkov translatológie.

Zvolená výskumná téma doteraz nebola spracovaná v domácej ani zahraničnej odbornej literatúre. Ambíciou realizovaného výskumu je konfrontovať dosiahnuté zistenia s poznatkami teórie tlmočenia v slovenskom i inonárodnom kontexte a poskytnúť impulz k ďalším interdisciplinárnym výskumom tlmočenia, ktoré v slovenskej translatológii absentujú, a ktoré nám môžu pomôcť „viac poodhaliť“ osobnosť tlmočníka či proces tlmočenia.

Názov:	Kognitívne charakteristiky a tlmočnický výkon: “Súvisia spolu?”
Autorka:	PhDr. Miroslava Melicherčíková, PhD.
Recenzenti:	prof. PhDr. Daniela Mügllová, CSc. PhDr. Martin Djovčoš, PhD. Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.
Jazyková korektúra:	PhDr. Ľubica Pliešovská, PhD.
Obálka:	Mgr. Marianna Bachledová, PhD.
Náklad:	100 ks
Rozsah:	186
Vydanie:	prvé
Formát:	A5
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia:	Filozofická fakulta
Rok:	2017
Tlač:	EQUILIBRIA, s.r.o. Košice

ISBN 978-80-557-1290-1